

УДК 378[81'367:811.161.2]

Раїса Дружененко

ORCIDiD: <https://orcid.org/0000-0002-7002-4273>

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри української мови

Київського університету імені Бориса Грінченка,

вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2, 04053, м.Київ, Україна,

raisadruzenenko@gmail.com

«МЕТОДИЧНА СИСТЕМА НАВЧАННЯ МОВИ» І «ТЕХНОЛОГІЯ НАВЧАННЯ МОВИ» ЧИ «ТЕХНОЛОГІЗОВАНА МЕТОДИЧНА СИСТЕМА НАВЧАННЯ МОВИ»?

Автор наукового дослідження має на меті зіставлення двох понять з подальшим виявленням спільних та відмінних рис, що зумовлене модернізацією педагогічного системного підходу, його інтеграцією з технологічним підходом. Розкрито перспективи розвитку поняття технологізованої методичної системи навчання мови як результату взаємопроникнення двох системних явищ, як вищого рівня осмислення традиційної методичної системи. Основними характеристиками останньої названо якість і ефективність, що реалізуються в категоріях результативності, раціональності, оптимізації, продуктивності, інноваційності тощо.

Ключові слова: системний педагогічний підхід, технологічний підхід, методична система навчання, технологія навчання, технологізована методична система навчання мови.

Автор научного исследования ставит цель сопоставления двух понятий с дальнейшим установлением общих и отличительных черт, причиной чего стала модернизация педагогического системного подхода, его интеграция с технологическим подходом. Раскрыты перспективы развития понятия технологизированной методической системы обучения языку как, результата взаимопроникновения двух системных явлений, как высшего уровня осмысления традиционной методической системы. Основными характеристиками последней называются качество и эффективность, которые реализуются в категориях результативности, рациональности, оптимизации, продуктивности, инновационности и т.д.

Ключевые слова: системный педагогический подход, технологический подход, методическая система обучения, технология обучения, технологизированная методическая система обучения языку.

The author of the scientific research aims to compare two concepts with the further identification of common and distinctive features, caused by the

modernization of the pedagogical system approach, its integration with the technological approach. The aim of the research is to compare the concepts of «the methodical system of language teaching» and «the technology of language teaching» in the light of the modern pedagogical system approach. The functioning of the methodical system of teaching and teaching technology in the scientific circulation is marked by several fully justified positions: the technology of language teaching and the methodical system of language teaching are completely different concepts; the technology of language teaching, the methodical system of language teaching are identical concepts; the technology of language teaching is wider than the methodical system of language teaching; the technology of language teaching is the notion that is narrower than the methodical system of language teaching. The study and generalization of scientific experience allows us to derive several principles that explain their coordination: the technology is a component of the education system; any system can be brought to the level of technology; the quality and efficiency of the methodical teaching system is ensured by its technologizing. The integration of system and technological approaches in the pedagogical field determines the interpenetration of the methodical system of teaching and teaching technology, that allows us to reach a new level of comprehension of the traditional methodical system of teaching and talk about a technologically oriented methodical system of teaching, the mandatory component of which should be a technological one. The technologizing of methodical system of language provides the quality and efficiency in its functioning.

Key words: *system pedagogical approach, technological approach, methodical system of teaching, teaching technology, the technologizing of methodical system of teaching.*

Постановка проблеми. Одним із провідних і активно залучуваних підходів до проектування педагогічних систем різного порядку є системний. Оновлення сучасної освітньої парадигми позначилося на модернізації традиційного системного підходу, розширенні корпусу системоцентричної термінології. Проблема зіставлення методичної системи навчання і технології навчання у нашому дослідженні зумовлена кількома причинами: 1) функціонуванням їх як системних явищ, що призводить до частого змішування понять; 2) модернізацією педагогічного системного підходу шляхом інтеграції з іншими підходами, зокрема технологічним. Тому в межах дослідження до уваги беремо наукові розвідки, у яких представлено основні концептуальні положення системного і технологічного підходів у межах педагогічної галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні основи системного підходу в педагогіці викладено у працях Н.Агафонові, В.Беспалька, І.Беха, Е.Джугеллі, Р.Загорулько, В.Загв'язінського, Т.Ільїної, П.Каптерева, А.Ковальова, А.Кузнецової, Я.Мамонтова, І. Підласого, Н. Ракової, В. Сластьоніна та ін. Зокрема обґрунтування методичної

системи навчання в межах педагогічного системного підходу знаходимо у В.Занкова, В.Краєвського, Н.Кузьміної, І.Малафійка, Н.Морзе, А.Пишкало, Г.Саранцева, С.Семерікова, А.Хуторського та ін. У лінгводидактиці системоцентричною термінологією послуговуються Н.Голуб, О.Горошкіна, М.Греб, Р.Дружененко, С.Караман, О.Кучерук, С.Омельчук, В.Плахотник, О.Семенов.

Методологія *технологічного підходу* в педагогічній науковій галузі представлена науковими здобутками В.Беспалька, І.Беха, С.Гончаренка, І.Дичківської, В.Зайчук, І.Зязюна, Т.Льїної, М.Кларіна, А.Нісімчук, О.Падалки, Є.Полат, О.Пехоти, І.Підласого, Г.Селевка та ін. Лінгводидактична парадигма технологізації процесу навчання мови презентована працями Н.Голуб, О.Горошкіної, О.Данилевської, С.Карамана, О.Кучерук, М.Пентиліук, І.Хом'яка; з-поміж них ті, що присвячені технологічному підходу до навчання мови в умовах підготовки майбутнього вчителя української мови (М.Греб, Н.Грона, О.Копусь, Л.Овсієнко, Н.Остапенко, В.Руденко, О.Семенов, Т.Симоненко, Н.Сіранчук).

Метою дослідження є зіставлення понять «методична система навчання мови» і «технологія навчання мови» у світлі педагогічного системного підходу, серед завдань – виявлення спільних й відмінних рис, обґрунтування ймовірності використання терміну «технологізована методична система навчання мови» як вияв взаємопроникнення двох системних явищ.

Виклад основного матеріалу. Системний підхід у галузі педагогіки – явище традиційне, а проте таке, що тобто модернізується. Це є наслідком інноваційних процесів, які відбуваються в суспільстві загалом і в освіті зокрема. Одним із способів модернізації традиційного системного педагогічного підходу є технологізація.

Про глобальне наукове зацікавлення проблемою технологізації педагогічних процесів і явищ на сучасному етапі розвитку освітньої галузі свідчить різнобічне представлення у працях педагогічного спрямування поняття «технологія», що знаходить вияв:

- у корпусі технологічно орієнтованих термінів і понять від більш загальних, широких до більш конкретних, вузьких, які розвиваються на основі вивчення й аналізу природи, сутності, класифікації, критеріїв, ознак, складників, рівнів, умов функціонування указанного феномену, як-от: «освітні технології», «педагогічні технології», «дидактичні технології», «технології виховання», «технології навчання», «навчальні технології», «технології у навчанні», «шкільні навчальні технології», «технології навчання у закладах вищої освіти», «технології проектування уроку», «технології оцінювання успішності» та ін.;
- у розлогості понятійної основи указанного педагогічного феномену: дослідники фіксують більше 300 визначень (А.Гладуш, Г.Лисенко,

І. Підласий), відповідно до яких технологія узагальнено розглядається як наука, що досліджує найбільш раціональні шляхи навчання, як система способів, принципів і регулятивів, використовуваних в освітньому процесі, як сам процес, як системна сукупність і порядок функціонування особистісних, інструментальних, методологічних засобів, організаційно-методичний інструментарій, змістовна техніка реалізації навчального процесу, процесуальна частина дидактичної системи, оптимальний спосіб досягнення навчальної мети тощо;

- у широкоаспектності осмислення технологізації як умови освітнього процесу через категорії майстерності, інновації, ефективності, продуктивності, оптимізації, якості, результативності, перспективності, варіативності, прогнозування тощо (О.Антонова, Е.Бахусова, І.Богданова, В.Кремень, А.Кузнецова, Н.Наволокова, В.Ортинський, І.Підласий та ін.).

Функціонування методичної системи навчання і технології навчання у науковому обігу позначене кількома цілком виправданими позиціями: технологія навчання \neq методична система навчання; технологія навчання = методична система навчання; технологія навчання $>$ методична система навчання; технологія навчання $<$ методична система навчання.

Перша позиція зумовлена розрізненням указаних системних понять на основі змістових якостей, функційної значущості та відмінності у досягненні результату. На основі протиставлення якостей двох понять обґрунтовують позицію Р.Загорулько, Н.Ракова, Л.Шевцова: методична система представляється цільовою, змістовою, якісною, варіативно-орієнтувальною сторонами, тоді як технологія навчання – процесуальною, кількісною і розрахунковою. Крім того, технологія завжди орієнтує на учня як суб'єкта навчання, тоді як методична система може в основі мати як суб'єкт-об'єктні, так і суб'єкт-суб'єктні відношення (Загорулько Р., Ракова Н., Шевцова Л., 2009). На основі двох принципових моментів – гарантії результату і проектуванні майбутнього навчального процесу – розрізняє методичну систему навчання і технологію навчання С.Сисоева (Сисоева С.О., 2001). Функціонування і вироблення кінцевого продукту традиційних методик і технологій у сфері освіти О.Пометун і Л.Пироженко вдало порівнюють із технологією і ремісництвом у виробничій сфері: «Це відмінність між високо-продуктивним машинним виробництвом і порівняно низько-ефективною ручною працею» (Пометун О.І., Пироженко Л.В., 2005, с.20).

Відповідно до *другої позиції*, указані поняття ототожнюються і, відповідно, виступають у ролі взаємозамінних. Наприклад, у І. Підласого читаємо: «Систему (технологію) В.Ф. Шаталова можна впроваджувати лише цілісно, бо ефект досягається визначеним поєднанням усіх її елементів» (Підласий І.П., 2010, с. 127). У цього ж автора спостерігаємо взаємозамінюваність у використанні двох термінів: традиційний термін

«авторські системи навчання» замінено на «авторські технології», особливістю яких дослідник називає «нерозривне з'єднання з особистою майстерністю вчителя, власним педагогічним почерком» (Підласий І.П., 2010, с. 58). Постає питання виправданого чи невивиправданого вживання.

На наш погляд, ототожнення методичної системи навчання та технології навчання у науковому доробку має місце там, де вони розглядаються науковцями як системні педагогічні утворення. Системний підхід лежить в основі конкретно спроектованої технології, «відтворюваність і запланована ефективність якої цілісно залежать від її системності і структурованості» (Беспалько В. П., 1989, с. 6).

Серед усієї множини визначень технології навчання у термінологічній площині педагогічної наукової галузі натрапляємо на такі, що мають пряму вказівку на її системну природу: технологію потрактовують як проект системи (Беспалько В.П., 1989), упорядковану систему дій і операцій (Каширін В.П., Сластьонін В.А., 2006; Ортинський В.А., 2009), систему алгоритмів, способів і засобів (Підласий І. П., 2010), систематизоване навчання, алгоритм дій (Малафіїк І.В, 2005).

Системність технології навчання, за словами В.Ортинського, – це відповідність усім ознакам системного явища, що знаходить вияв у логіці процесу, взаємозв'язку елементів, цілісності, а також в охопленні всіх компонентів педагогічної системи – від постановки мети до проектування навчального процесу та перевірки його ефективності (Ортинський В.А., 2009, с. 128).

Третя позиція, відповідно до якої поняття технології навчання є ширшим по відношенню до поняття методичної системи навчання демонструють концепції, у яких за основу взято не системний, а технологічний підхід до осмислення навчальної системи. За такої умови технологія навчання (або технологічний підхід) є «методологічною основою методики», орієнтує на «вдосконалення дидактичної практики, яка є вирішальним аргументом на користь її ефективності», служить інструментом для «упорядкування праці викладача, для постановки чітких цілей і визначення шляхів досягнення, тобто управління процесом навчання» (Ортинський В.А., 2009, с.123-127), «дозволяє врахувати всі процесуальні складові, гарантувати досягнення результату, варіювати варіанти діяльності залежно від умов» (Загорулько Р., Ракова Н., Шевцова Л., 2009, с. 3), грає роль зовнішнього системотворчого чинника, що виконує модернізуючу, модифікуючу, раціоналізуючу, трансформуючу, комплексну функції по відношенню до системи (Богданова І.М., 2003, с. 13).

Четверта позиція зумовлює розгляд технології навчання як складника методичної системи навчання. Вона чітко відстежується у наукових положеннях В.Беспалька, І.Богданової, Г.Селевка, М.Чошанова і продемонстрована у дисертаційних працях, автори яких за основу беруть технологізацію навчальної діяльності, планують функціонування

конкретної методики (методичної системи) на основі спроектованої технології. До прикладу в галузі лінгводидактики на засадах технологізації системи навчання мови в останнє десятиріччя вибудовують концепції М.Греб, Н.Грона, Л.Овсієнко, С.Омельчук, Н.Остапенко, О.Семенов, Н.Сіранчук, Т.Симоненко.

Вивчення й узагальнення наукового досвіду дозволяє вивести кілька положень, які пояснюють координацію понять на основі розуміння технології навчання як вужчого по відношенню до методичної системи навчання: 1) технологія є складником системи навчання; 2) будь-яка система може бути доведена до рівня технології; 3) якість і ефективність методичної системи навчання забезпечується її технологізацією.

Розглянемо зазначені положення детальніше.

Як і будь-яке системне явище, технологія навчання має внутрішню будову, тобто структурні компоненти, серед яких у наукових працях названо технологічний. Технологію як складник системи, за допомогою якого вирішуються навчальні завдання, розглядає В.Беспалько (Беспалько В.П., 1989). Цілком виправданою є позиція української дослідниці І.Богданової, яка вслід за Г.Селевком, технологічний компонент розглядає як процесуальну частину цілісного педагогічного явища, що дає можливість упорядкувати систему дій для досягнення прогнозованого результату. Технологічний (процесуальний) складник системи навчання передбачає врахування таких елементів, як організація процесу (етапи, кроки, рівні навчальної діяльності), методи і форми діяльності наставника, методи і форми діяльності учня, керування процесом, діагностика навчального процесу (Селевко Г.К., 2003).

Положення, відповідно до якого реальна система навчання може бути доведена до рівня технології, доводимо на основі виявлення спільних та відмінних категорій, у яких омилюються зазначені поняття.

Спільними категоріями у наукових працях названо цілісність, структурність, гнучкість, керованість, варіативність, оптимальність, ефективність, процесуальність, що є виявом системності.

Специфічність, відмінність у розумінні й використанні поняття «технологія навчання» обґрунтовано науковцями у взаємопов'язаних і взаємозумовлених категоріях, а саме: *результативності* (неодмінна гарантія високих і стійких результатів навчальної діяльності; орієнтація на «заданий, а не передбачуваний результат» (Сисоєва С.О., 2001, с. 32), *оптимізації* (спрямованість на поліпшення навчального процесу через удосконалення його складників, а також можливість вибору найкращого варіанту із усіх існуючих чи прогнозованих), *продуктивності* (створення умов для вироблення продукту навчання за точними якісними і кількісними стандартами (показниками, рівнями, критеріями), *інноваційності* (забезпечення нововведень, які слугують модернізації або трансформації навчального процесу з метою «приросту ефективності») (Підласий І.П., 2010, с. 67), *раціональності* (вироблення алгоритму, тобто

чіткої послідовності дій (упорядкованих операцій), відображених у конкретних кроках, етапах, ступенях досягнення мети), *відтворюваності* і *тиражування* (можливість застосування в однотипних освітніх умовах різними суб'єктами навчального процесу) (Пометун О.І., Пироженко Л.В., 2005, с. 23), *проектування* (на відміну від методик, технологія проектується виходячи із конкретних педагогічних умов).

Зважаючи на те, що ознакою сучасної методичної системи навчання є технологічність, а технологічний компонент є її серцевиною, вона також може осмислюватися у названих категоріях, що підтверджує наше друге положення.

Наступне положення щодо координації понять впливає з попереднього обґрунтування, а саме: указані категорії результативності, оптимізації, продуктивності, інноваційності, раціональності, відтворюваності, тиражування, проектування водночас є важелями якісної, ефективної системи. Отже, тільки технологічність як ознака сучасної методичної системи зумовлює її якість і ефективність. Більше того, оскільки «стан і розвиток педагогічних систем у кожен епоху можна оцінювати за рівнем розвитку педагогічних технологій» (Коновалова М.В., Куликова Ю.О., Семиволос О.Р., 2015, с. 11), то рівень якості й ефективності технологізованої системи має відповідати тенденціям конкретного часового проміжку у загальній траєкторії розвитку освіти.

Інтеграція системного і технологічного підходів у лінгво-дидактичній галузі зумовлює взаємопроникнення методичної системи навчання мови та технології навчання мови, що дає змогу вийти на новий рівень традиційного осмислення поняття і говорити про *технологізовану методичну систему навчання мови*, обов'язковим компонентом якої має бути технологічний. Про позитивні перспективи технологізованої методичної системи навчання доречно висловлюються О.Пометун і Л.Пироженко: «Майбутнє за системою навчання, що вкладалася б у схему *учень – технологія – учитель*, за якої викладач перетворюється на педагога – методолога, технолога, а учень стає активним учасником процесу навчання» (Пометун О.І., Пироженко Л.В. 2005, с.19).

Висновки та перспективи подальших розвідок. Отже, зіставлення системоцентричних педагогічних понять «методична система навчання мови» та «технологія навчання мови» дали можливість виявити їхні спільні та відмінні риси у змістовому, функційному, результативному виявах, з'ясувати координацію понять, їх взаємопроникнення, що дало змогу обґрунтувати появу нового системоцентричного терміну у галузі методики – технологізованої методичної системи навчання мови.

Список використаних джерел

1. Беспалько В.П. Слагаемые педагогической технологии. Москва: Педагогика. 1989. 192с.

2. Богданова І.М. Професійно-педагогічна підготовка майбутніх учителів на основі застосування інноваційних технологій. Автореф. дис.д.пед.н. Київ, 2003. 39 с.
3. Дружененко Р.С. Роль педагогічного системного підходу в оформленні поняття «методична система навчання мови». Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки : зб. наук. пр. Вип.1. Бердянськ: БДПУ, 2018. С.17-23.
4. Загорулько Р.В., Ракова Н.А., Шевцова Л.И. Педагогические системы и технологии: практический аспект. Курс лекций. Витебск: Изд-во УО «ВГУ им.П.М. Машерова», 2009. 194 с.
5. Коновалова М.В., Куликова Ю.О., Семиволос О.П. Педагогічні технології: інструментарій, механізми, технологічна карта. Харків: Основа, 2016. 96 с.
6. Малафійк І.В. Дидактика: Навч.пос. Київ : Кондер, 2005. 397 с.
7. Ортинський В.Л. Педагогіка вищої школи. Навч. пос. Київ : Центр учбов. літ, 2009. 472 с.
8. Педагогічні технології у безперервній професійній освіті. За заг. ред. Сисоевої С.О. Київ, 2001.
9. Підласий І.П. Продуктивний педагог. Настільна книга вчителя. Харків: Основа, 2010. 360 с.
10. Пометун О.І., Пироженко Л.В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посіб. За ред. О. І. Пометун. К.: «А.С.К.», 2005. 192 с.
11. Психология и педагогика: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / В. А. Сластенин, В.П. Каширин.4-е изд. Москва : Издательский центр «Академия», 2006. 502 с.
12. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии. Москва: Народное образование, 1998. 256 с.

References

(Транслітерація)

1. Bospalko V.P. Slagaemye pedagogicheskoy tehnologii. Moskva: Pedagogika. 1989. 192s. (rus).
2. Bogdanova I.M. Profesijno-pedagogichna pidgotovka majbutnih uchiteliv na osnovi zastosuvannja innovacijnih tehnologij. Avtoref. dis.d.ped.n. Kyiv, 2003.39s. (ukr).
3. Druzenenko R.S. Rol' pedagogichnogo sistemnogo pidhodu v oformlenni ponjattja «metodichna sistema navchannja movi». Naukovi zapiski Berdjans'kogo derzhavnogo pedagogichnogo universitetu. Serija : Pedagogichni nauki : zb. nauk. pr. Vip.1. Berdjans'k: BDPU, 2018. S.17-23. (ukr).
4. Zagorul'ko R.V., Rakova N.A., Shevcova L.I. Pedagogicheskie sistemy i tehnologii: prakticheskij aspekt. Kurs lekcij. Vitebsk: Izd-vo UO «VGU im.P.M. Masherova», 2009. 194 s. (rus).

5. Konovalova M.V., Kulikova Ju.O., Semivolos O.P. Pedagogichni tehnologii: instrumentarij, mehanizmi, tehnologichna karta. H.: Osnova, 2016. 96 s.
6. Malafii I.V. Didaktika: Navch.pos. Kyiv : Konder. 2005. 397 s. (ukr).
7. Ortins'kij V.L. Pedagogika vishhoї shkoli. Navch. pos. Kyiv : Centr uchbov. lit, 2009. 472 s. (ukr).
8. Pedagogichni tehnologii u bezperervnij profesijnij osviti. Za zag. red. Sisoevoi S.O. Kyiv, 2001. (ukr).
9. Pidlasij I.P. Produktivnij pedagog. Nastil'na kniga vchitelja. Kharkiv: Osnova, 2010. 360 s. (ukr).
10. Pometun O.I., Pirozhenko L.V. Suchasnij urok. Interaktivni tehnologii navchannja: nauk.-metod. posib. Za red. O. I. Pometun. Kyiv: «A.S.K.», 2005. 192 s. (ukr).
11. Psihologija i pedagogika: ucheb. posobie dlja stud. vyssh. ucheb. zavedenij / V. A. Slastenin, V.P. Kashirin. 4-e izd. Moskva: Izdatel'skij centr «Akademija», 2006. 502 s. (rus).
12. Selevko G.K. Sovremennnye obrazovatelnye tehnologii. Moskva: Narodnoe obrazovanie, 1998. 256 s. (rus).

*Статтю рекомендовано до друку
доктором педагогічних наук, професором кафедри української мови
Київського університету імені Бориса Грінченка
Овсієнко Людмилою Миколаївною*

Стаття надійшла до редакції 29 вересня 2018 року

Раиса Дружененко

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри українського
языка Киевского университета имени Бориса Гринченка,
ул. Бульварно-Кудрявская, 18/2, 04053, г.Киев, Украина,
raisadruzenenko@gmail.com

**«МЕТОДИЧЕСКАЯ СИСТЕМА ОБУЧЕНИЯ ЯЗЫКУ» И
«ТЕХНОЛОГИЯ ОБУЧЕНИЯ ЯЗЫКУ» ИЛИ
«ТЕХНОЛОГИЗИРОВАННАЯ МЕТОДИЧЕСКАЯ СИСТЕМА
ОБУЧЕНИЯ ЯЗЫКУ»: МОДЕРНИЗАЦИЯ СИСТЕМНОГО
ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ПОДХОДА**

Raisa Druzhenenko

Ph. D in Pedagogics, Assistant Professor, Assistant Professor at the Chair for
Ukrainian Linguistics of Borys Grinchenko Kyiv University,
18/2, Bulvarno Kudryavcka str., Kyiv, Ukraine, 04053
raisadruzhenenko@gmail.com

**METHODICAL SYSTEM OF LANGUAGE TEACHING AND
TECHNOLOGY OF LANGUAGE TEACHING OR THE
TECHNOLOGIZING OF METHODICAL SYSTEM OF LANGUAGE
TEACHING: MODERNIZATION OF SYSTEM PEDAGOGICAL
APPROACH**